

Vóór de harde knip!

KLAAS LANDSMAN

In december werd mij in de pauze van een college gevraagd om een studentenpetitie tegen de door minister Plasterk voorgestelde 'harde knip' te ondertekenen. Ofschoon ik qua karakter geen regent ben maar een rebel, de verdere academische politiek van Plasterk als rampzalig beschouw, en bovendien alle studenten een warm hart toedraag en vind dat de universiteit er in de eerste plaats voor deze groep is, heb ik de gevraagde handtekening toch niet geleverd. Waarom niet?

Eerst wat geschiedenis. De opzet en duur van een universitaire studie zijn talloze malen gewijzigd. Toen ik natuurkunde studeerde,¹ duurde de studie nominaal vijf jaar. De eerste 2.5 jaar werd afgesloten met het zogenaamde kandidaatsexamen, de volgende 2.5 met het doctoraal. Het kandidaats gaf geen titel, maar na het doctoraalexamen mocht men zich doctorandus(Drs.) noemen. Het kandidaatsexamen werd dan ook als onvolwaardig gezien, een grotendeels zinloos tussenstation dat zeker niet bedoeld was als een goed moment om na een periode op de universiteit de maatschappij in te gaan. Degenen die dat wel deden waren in feite *dropouts*, mensen die hun studie gewoon niet hadden afgemaakt². Het enige goede aan deze opsplitsing van de studie was dat men na het kandidaats en bepaalde richting moest kiezen; bij natuurkunde was dat bijvoorbeeld de keuze tussen experimentele en theoretische fysica. Wisselen van universiteit was na het kandidaats in principe moge-

lijk, maar kwam in de praktijk niet of nauwelijks voor.

Zelfs voor degenen die het kandidaats haalden en vol goede moed aan een doctoraalstudie begonnen, bleek het tweede examen een zware kluit. De groep dropouts die direct na het kandidaats ophielden, werd dan ook aanzienlijk uitgebreid met studenten die het ergens tussen het kandidaats- en het doctoraalexamen voor gezien hielden. Dit moment werd overigens soms zo lang uitgesteld, dat het voor Nederland unieke fenomeen van de 'eeuwige student' bijna een parodie van ons academische bestel vormde.

De conclusie is dat een volledige vijfjarige studie voor velen te zwaar of om andere redenen onwenselijk was, terwijl een halve studie, afgesloten met het kandidaats, ook niet meer was dan dat: een half mislukte studie. Voor degenen die het vijfjarige programma met succes afsloten was het kandidaats nauwelijks relevant, behave als een keuzemoment en als een tweede kans om bloemen en kusjes van ouders en vriend(in) te ontvangen.

De zogenaamde tweefasenstructuur, die werd ingevoerd in het studiejaar 1982-83 en inmiddels vrijwel is uitgefaseerd, bestond uit een propedeuse van een jaar en een doctoraal-fase van drie jaar. Het eerste jaar was een soort brugklas, waarna studenten desgewenst zonder veel gezichtsverlies nog naar een andere studie of de beroepspraktijk konden omzwaaien. De tweefasenstructuur had eigenlijk als enige nadelen dat de totale studie te kort was voor echte diepgang, en dat er geen enkele stimulans of zelfs maar mogelijkheid was om tussendoor van universiteit te wisselen.

Dit laatste probleem is in principe opgelost door het bachelor-masterstelsel, dat op grond van het Bologna-akkoord van 1999 vanaf 2002

¹1981-1985.

²Een opmerkelijk aantal onder hen belandde overigens in de politiek.

stapsgewijs in Nederland is ingevoerd. Een nog belangrijker voordeel van dit stelsel is dat de bacheloropleiding een volwaardig eindstation is, of beter gezegd, zou moeten zijn: dit is juist de kern van het meningsverschil rond de harde knip. In het Verenigd Koninkrijk, dat hier een lichtend voorbeeld is, gaan de meeste academisch opgeleide studenten na de bachelor de maatschappij in. Ze hebben dan een solide basis in een of andere discipline en hebben idealiter een academische denkwijze aangeleerd.³ De grote penetratie van wiskundigen of tenminste wiskundig denkende mensen in de Engelse samenleving is mede een gevolg van dit systeem. De minderheid die doorgaat met een master doet dat omdat men op een universiteit wil gaan werken of om andere redenen in het aanleren en doen van onderzoek geïnteresseerd is. Sommige masters zijn ook zeer concrete beroepsopleidingen van het soort dat in Nederland eerder op het HBO wordt aangeboden.⁴

De Nederlandse universiteiten — met de RU voorop — zijn er echter in geslaagd het bachelor-masterstelsel meteen om zeep te helpen door het begrip ‘master’ in te vullen als ‘doorstroommaster’ en daarbij krampachtig te proberen zo veel mogelijk bachelorstudenten voor de eigen instelling te behouden⁵. De twee grote voordelen van het bachelor-masterstelsel gaan zo verloren:

1 de bachelorfase wordt⁶ gezien als niets an-

³Dronkelappen houd je natuurlijk altijd.

⁴Het verschil tussen universiteit en hbo is in het v.k. sowieso vervaagd, maar iedereen weet daar heel goed welke universiteit ook echt een Universiteit is en welke master een Master!

⁵Advertenties van masteropleidingen aan andere universiteiten werden een tijd lang zelfs geweerd uit publicaties van de RU.

⁶Net als de oude kandidaatsfase.

ders dan een voorbereiding op de masterfase, in plaats van als een volwaardige opleiding;

2 de masterfase moet vooral op de eigen universiteit worden doorgebracht.

Het eerste punt brengt de problemen van de oude structuur waar dit artikel mee begint in volle glorie terug. Niet iedere student is geschikt voor of geïnteresseerd in een master, maar zowel universiteit als de maatschappij zien studenten die de universiteit na de bachelor verlaten geheel onterecht als losers. Een relevant voorbeeld vormt het grote tekort aan wiskundedocenten in Nederland. Om nu de eerstegraadsbevoegdheid te halen, moet je een master en een stage doen, en kun je na vijf⁷ jaar zwoegen eindelijk eens met een zwangerschapsvervanging tijdelijk aan de slag, omgeven door onbevoegden en zij-instromers die dankzij het verrichten van wat managementtaken meestal zelfs hoger zijn ingeschaald dan jij met je diepgaande kennis van Hilbert-ruimten en C*-algebra's. Het zou veel beter zijn om de eerstegraadsbevoegdheid direct na een bachelor met educatieve minor te verlenen, maar dit stuit op verzet omdat het Nederlandse volk het wezen van het bachelor-masterstelsel niet begrijpt.

Het tweede punt is zo mogelijk nog erger. Als gevolg van decennia van onafgebroken bezuinigingen op de Nederlandse universiteiten, ontsproten aan een koopmansgeest met weinig besef voor de lange termijn, kan een gegeven universiteit per studie al lang niet meer alle specialisaties en daarmee afstudeerrichtingen bieden die wenselijk zouden zijn om alle studenten aan hun trekken te laten komen. Het landschap van de Nederlandse theoretische fy-

⁷Meestal veel meer.

sica biedt bijvoorbeeld vrijwel disjuncte expertise aan de algemene universiteiten, zelfs binnen al gespecialiseerde disciplines als de theoretische hoge-energiefysica of de theoretische vaste-stoffysica. Nu leert de praktijk dat scholieren om allerlei redenen voor een bepaalde universiteit kiezen, zoals sfeer of op zijn best keuzemogelijkheden in de bachelor, maar niet vanwege de mogelijke specialisaties in de masterfase. Gezien deze grote spreiding en diversiteit zou het wel heel toevallig zijn als het wetenschappelijke hart van een bepaalde student precies ligt bij een van de (zeg) drie theoretische richtingen die in Nijmegen worden aangeboden, en niet bij de vijftien elders in het land⁸. Het krampachtige beleid van de RU om de eigen bachelorstudenten zo veel mogelijk te behouden is dus bijna pervers te noemen, en is hoe dan ook niet in het belang van de studenten.

Het is essentieel voor het slagen van het bachelor-masterstelsel dat de student zich na (of rond) het behalen van het bachelordiploma goed oriënteert en een keuze maakt: 'Zoek ik een leuke baan? Of ga ik door met een Master, en zo ja, waar en op welk gebied?' De harde knip dwingt het maken van een dergelijke keuze als het ware af. Een systeem dat daarentegen een softe overgang tussen de bachelor en de master biedt, zal de meeste studenten tot de weg van de minste weerstand verleiden: 'Het is best wel gezellig hier, ik heb al een paar mastervakken gehaald, kom, waarom zou ik weggaan?'

Minister Plasterk is niet de domste en het is fijn dat hij eindelijk eens gelijk heeft!

---

⁸Om nog maar te zwijgen van het buitenland!